

Tři cesty ke Kristu

Rudolf Steiner

V poslední kapitole se budeme věnovat třem cestám lidské duše ke Kristu. Rudolf Steiner podává jejich charakteristiku ve dvou stockholmských přednáškách z dubna 1912. Již v úvodních slovech první přednášky naznačuje, o jak významnou a zároveň intimní otázku se jedná.

V těchto dvou intimnějších večerech budeme hovořit o otázce, o záležitosti lidstva, která zasahuje neobyčejně hluboko do našich duší ve dvojím ohledu: jednou proto, že otázka Krista je otázkou, která již po dva tisíce let mnohé duše na Zemi nejen zaměstnávala, ale z níž mnohé pozemské duše čerpaly duchovní krev života, duševní sílu, útěchu a naději v utrpení, sílu a jistotu v konání. A nejen to. Vezme-me-li v úvahu vše, co kolem sebe máme ve vnější, exoterní kultuře, co vytvořila mnohá staletí, pak při hlubším poznání vidíme, že to všechno by nebylo možné, kdyby se Kristův impuls nebyl zmocnil velké části lidstva. To je jedna úvaha, která nám ukazuje, jak silný zájem musí otázka Krista vzbuzovat, jestliže se k ní budeme blížit s poznatky anthroposofie. Je to jen jedna strana zájmu, s níž k tomuto problému přistupujeme; druhá strana zájmu vyvěrá ze zvláštních duševních a duchovních poměrů právě naší doby, naší epochy. Stačí se jen porozhlédnout po světě a chtít porozumět touhám, hledání lidské duše, a můžeme si říci: Lidské duše stále více hledají něco, co bylo v duších v průběhu staletí spojováno se jménem Krista, a stále více dospívají k přesvědčení, že je nutné obnovení cest, obnovení zájmu, prohloubení poznatků, mají-li být uspokojeny potřeby lidských duší, jež se budou víc a víc vynořovat v souvislosti s Kristem. [...]

Jestliže se dnes alespoň trochu nesobecky podíváme na to, co budou s ohledem na Krista potřebovat lidé, kteří přijdou po naší době, pak si musíme říci: I když mnozí lidé v současnosti čerpají uspokojení z toho, co tu je, budou se duše přesto cítit stále nejistěji a jejich touha po vysvětlení bude stále větší. A tak jestliže dnes mluvíme o Kristu, pak mluvíme o tom, o čem předvídáme, že to pro lidi zcela blízké budoucnosti bude nutností. Anthroposofie by nesplnila svůj úkol, kdyby nebyla schopna vnést svými poznatky jasno do těchto otázek, nakolik je to dnes možné. [...]

Po tomto uvedení přistupuje Rudolf Steiner k charakteristice oněch tří cest, po nichž může duše v průběhu vývoje lidstva dospět ke Kristu.

[...] Mluvíme-li o těchto třech cestách, musíme krátce poukázat i na první cestu, která už dnes cestou není, ale byla jí; [je to cesta,] která dnes nemusí být cestou esoterní, jako je jí právě v naší době cesta anthroposofická, a která byla po staletí cestou pro miliony duší. Tato první cesta je cestou vedoucí přes takzvané křesťanské dokumenty, přes evangelia. Pro miliony a miliony lidí byla a pro bezpočet lidí dodnes je jedinou možnou. Druhou cestu, na níž může lidská duše hledat Krista, můžeme nazvat cestou vnitřní zkušenosti, po níž především budou muset jít četné duše v současnosti a v nejbližší budoucnosti vzhledem ke svému zvláštnímu uzpůsobení a svým zvláštním vlastnostem. Třetí cestou je cesta iniciace, kterou lze v naší době na základě anthroposofického hnutí přinejmenším začít chápat. - Existují tedy tři cesty ke Kristu: zaprvé cesta přes evangelia, zadruhé cesta vnitřní zkušenosti a zatřetí cesta iniciace.

Poté je krátce charakterizována první cesta. Pro mnoho lidí byla evangelia v uplynulých staletích potravou pro duši a srdce. Tito lidé však evangelia nečetli tak, jak je čte dnešní vzdělaný člověk, který se zabývá otázkou, nakolik se jedná o historické události, a jemuž tak cesta přes evangelia zůstává uzavřená. Tito lidé četli evangelia tak, že na své duše nechávali působit jejich obrazy, například obraz Samaritánky u studny nebo Krista před učedníky při kázání na hoře, a při tom se jim otevíralo srdce. V srdci se rozvíjela síla nesoucí smysl života, „duchovní krev života“.

[...] Cítili, že k nim z těchto obrazů proudí duchovní krev života, že k nim proudí síla. Když tyto obrazy nechali působit na svou duši, cítili se silní; cítili, že bez těchto obrazů by museli být slabí. A pak cítili živé, osobní vztahy k tomu, co se vypráví v evangeliích a otázka po historické realnosti jim ani nepřišla na mysl. Evangelia samotná byla [pro ně] realitou, byla tu jako síla a nebylo třeba se ptát, odkud se vzala; vědělo se, že lidé je nenapsali díky pozemským prostředkům, nýbrž díky impulsům z duchovních světů. Netvrdím, že dnes musí lidé také tak cítit - co člověk musí, závisí na vývoji lidstva - nýbrž tvrdím, že cítění lidí bylo po staletí takovéto.

Proč tomu tak mohlo být? O tom nás zpravuje teprve teď duchovní věda. Začneme-li evangelia chápat na základě duchovní vědy a pokusíme se proniknout k tomu, co je v nich obsaženo z proudu plynoucího z duchovních světů, pak si před evangelií řekneme: Díky poznatkům duchovní vědy, zcela nezávisle na evangeliích, poznáváme, co se ve vývoji lidstva událo působením impulsu Krista, a to, co je v evangeliích obsaženo, pak nalézáme nezávisle na nich. [...]

Druhá cesta je cestou vnitřní zkušenosti, vnitřního prožitku Krista. - Rudolf Steiner ji po uvedení obsáhlého kontextu shrnuje v závěru přednášky takto:

[...] Dejme tomu, že by nějaký člověk vyrůstal na pustém ostrově. Ti, kdo ho vychovávají, mu nevyprávějí nic o tom, co se děje ve světě s ohledem na Kristovo jméno a na evangelia, nýbrž vyprávějí mu jen to, co existuje v lidské kultuře, aniž by zmínili evangelia a jméno Kristovo. S tím, co v lidské kultuře vzniklo vlivem Krista, by ho seznámili, avšak v podobě zbavené Kristova jména. Co by se stalo? U takového člověka by nutně vyvstala určitá nálada a jednoho dne by řekl: Žije ve mně něco, co odpovídá mé obecné lidské ústrojnosti, ale zatím k tomu nemám přístup. Neboť to, v čem žije mé vědomí Já, se mi ukazuje tak, že tu potřebuji něco, čeho se mi prostřednictvím lidské kultury nemůže dostat, impuls z duchovních světů, abych opět posílil Já v ústrojnosti, z níž se emancipovalo. - Pokud takový člověk dokáže dostatečně silně cítit, co potřebuje, pak se jej může zmocnit poznání, že přímo z duchovních světů musí proudit něco, co se vžívá bezprostředně do jeho Já. Neví, že se to nazývá Kristus, ví však, že se tím může proniknout ve svém vědomí, že to, co k němu přichází z duchovních světů, může chovat ve svém Já. Pak se mu dostane něčeho, o čem si může říci: Inu, mohu být nemocen, mohu být slabý, mohu zemřít, avšak ze svého Já se mohu posilovat, mohu do své ústrojnosti vysílat něco, co mi dává sílu bezprostředně z duchovních světů. - Je jedno, jak to nazve. Dospěje-li člověk k tomuto pocitu, pak se ho zmocnil Kristův impuls. Kristův impuls se nezmocnil někomu, kdo říká, že může mít něco od učitele, který šel od inkarnace k inkarnaci, ale toho, kdo vnímá, že impulzy síly mohou přicházet přímo z duchovního světa. Tuto vnitřní zkušenost mohou lidé učinit, bez ní nemohou žít, bez ní nebudou moci v budoucnu žít. Mohou ji učinit proto, že tento impuls, který přišel přímo z duchovního světa, již jednou po tři roky objektivně žil v Ježíši Nazaretském. Jako je pravdou, že člověk může vložit do země semeno a

že z něj může vzejít mnoho dalších semen, tak je i pravdou, že byl jednou do lidstva vložen Kristův impuls a že od těch dob je v lidstvu něco, co tu dříve nebylo. [...]

Na začátku druhé stockholmské přednášky Rudolf Steiner shrnuje, co uvedl předchozího dne, a uzavírá, aby pak přešel ke třetí cestě:

[...] Kdo dokáže získat důvěru v tento proud přicházející z duchovních světů, ten - ať už tuto vnitřní událost, tento vnitřní prožitek nazývá jakkoli - ve svém nitru prožil osobní zkušenost Krista. Vše ostatní o této věci pro nás vyplyne, vyjdeme-li dnes z třetí cesty ke Kristu, z cesty iniciace.

Jestliže jsme si takto uvedli cestu evangelií a cestu vnitřní zkušenosti, pak máme obě cesty ke Kristu, které jsou přístupné každému člověku; říkám výslovně: každému člověku. K cestě iniciace patří jistá příprava, jak by mělo být každému srozumitelné. V naší době k tomu patří především skutečné, nejen teoretické prohloubení v pravé, skutečné duchovní vědě, která prozatím, přinejmenším v naší současnosti, musí být vždy východiskem, chceme-li porozumět tomu, co je cesta iniciace. Bude ovšem dobré, předešleme-li v jistém směru několik slov o podstatě iniciace.

Iniciace je tím nejvyšším, čeho člověk v průběhu pozemského vývoje může nakonec dosáhnout; vede totiž člověka k jistému porozumění, ke skutečnému vhledu do tajemství duchovního světa. Obsahem, předmětem iniciace je to, co se odehrává v duchovních světech, a cestou iniciace se dosahuje skutečného vědění, bezprostředního vnímání dějů v duchovních světech. - Už když se iniciace takovýmto způsobem charakterizuje, musí si každý, kdo tuto charakteristiku nechá působit na svou duši, povšimnout něčeho zvláštního. Je tím v podstatě již řečeno, že iniciace je, promiňte mi ten výraz, nadnáboženskou cestou. Ovšem velká náboženství, která se v průběhu epoch lidstva na Zemi rozšířila a ještě dnes v lidstvu jsou, budeme-li studovat, z čeho vzešla, vznikla na základě iniciace, byla založena iniciovanými lidmi. Vyplynula z toho, co dokázali dát lidem velcí zasvěcenci. Náboženství však byla lidem dána tak, že v jejich obsazích přijímali to, co pro ně bylo přiměřené podle epochy, v níž žili, podle rasy, k níž patřili, a dokonce i podle území, na němž žili.

Dnes ovšem žijeme v rámci vývoje lidstva ve zcela zvláštní epoše a je právě úkolem duchovní vědy pochopit, že žijeme ve zvláštní době. Tak, jak dnes může být duchovní věda přednášena našim bližním a šířena, to v uplynulých epochách zatím nikde možné nebylo. Anthroposofie jako taková se na veřejnosti učit nemohla. Učit anthroposofii začínáme teprve v naší době. Jednotlivá náboženství byla cestou, jak nechat do lidstva vplynout určitá tajemství iniciace způsobem přiměřeným vždy dané skupině lidí. Dnes jsme však schopni dávat prostřednictvím anthroposofie něco, co není přiměřené jednotlivé rase, jednotlivému území, jednotlivé skupině lidí, nýbrž co může jednotlivému člověku, ať už se na Zemi nachází kdekoli, něco přinést o tajemstvích bytí, po jejichž poznání duše touží, jejichž poznání duše musí mít, mají-li být srdce silná ve svém působení na Zemi. Tím se ale také ukazuje, že prostřednictvím anthroposofie má být dáno něco, co zaujímá stanovisko vyšší, než byla a dodnes jsou stanoviska náboženská tam, kde se uplatňují. Lze říci, že anthroposofie má dnes za úkol šířit tajemství iniciace v obecně lidské podobě, kdežto v jednotlivých starých náboženských systémech Země byla tajemství iniciace vyjadřována vždy zvláštním, diferencovaným způsobem, přiměřeně jednotlivým skupinám lidí. [...]¹⁴⁶

Rudolf Steiner pak hovoří o tom, v čem se křesťanství zásadně liší od jiných náboženství, a objasňuje, že křesťanství nevzešlo z osobnosti, nýbrž z události. Dále říká, že východiskem esoterního křesťanství, křesťanského zasvěcení je smrt. Skutečnost smrti, o níž se tu jedná, se nazývá mystériem Golgoty. Pro porozumění této smrti je důležité uvědomit si poslání smrti v rámci našeho pozemského vývoje. Nemoc, churavost, neduživost a smrt jsou varováním: kdyby měl člověk

možnost luciferské svobody a byl přitom zdrav a plný síly, vzdaloval by se od postupující božské evoluce. Nemoc a smrt jsou proto darem dobrých a moudrých božských mocností.

[...] Všechno, co nás ve světě potkává jako zvenčí přicházející ustavičné lidské zlo, jako nemoc a smrt, je tu proto, abychom my lidé zůstali k pozemskému bytí připoutáni tak dlouho, dokud nebudeme mít příležitost k odčinění, aby se nám dostávalo výchovy a mohli jsme se přizpůsobit své ústrojnosti. Trpíme, abychom ze svého utrpení čerpali zkušenosti, abychom našli vyrovnání pro své Luciferem prostoupené Já a božstvím prostoupenou ústrojnost. Naše ústrojnost od nás odpadá tak dlouho, dokud se ve svém Já zcela neprostoupíme zákonem evoluce postupující v božském smyslu. Každá smrt je tak východiskem pro něco jiného [než je ona sama]. Člověk nemůže zemřít, aniž by si s sebou vzal to, co mu dává možnost jednou ve svých postupujících inkarnacích smrt překonat. Všechny bolesti jsou tu proto, abychom z utrpení čerpali zkušenosti, jež jsou nutné, abychom se přizpůsobili své božské ústrojnosti, která postupuje dál. [...]

Rudolf Steiner pak toto pravidlo podrobně dokumentuje na bolesti a utrpení, způsobovaných lidmi zvířatům: Všechny tyto bolesti se lidem v dalších životech vrátí jako prožitek bolesti, způsobovaný parazitickými organismy, což se děje už dnes v případě nemocí vyvolaných různými bacily apod. Tím dojde k vyrovnání těchto bolestí. Přednášející se poté vrací k smrti na Golgotě:

[...] Podívejme se v tomto světle na smrt na Golgotě, která vyplynula ze spojení Krista s Ježíšem Nazaretským. Tomu, kdo projde příslušnou iniciací, je především jasné, že tato smrt na Golgotě nebyla obvyklou smrtí na Zemi, jako je obvyklá lidská nebo jiná smrt. Lidé, kteří dosud v nic nadsmyslového nevěří, si o této smrti na Golgotě nemohou udělat vůbec žádný pojem. Neboť již navenek má toto mystérium Golgoty v sobě něco velmi zvláštního, něco, z čeho se lidé mohou mnohému naučit. O mystériu Golgoty totiž nevypráví žádný dějepis a kritikové evangelií tvrdí, že jako historické prameny nejsou evangelia naprosto směrodatná. Iniciační principy jsou tu použity na něco, co není na psáno na základě historického pozorování. To, co se na Golgotě událo, mohou iniciovaní lidé vnímat ještě i dnes; lidé, kteří prošli iniciačním principem, to mohou ještě i dnes vidět v kronice Akáša. I pisatelé evangelií to psali jen a jen z kroniky Akáša. Je popsána událost, původní pisatelé evangelií však neměli v úmyslu brát při tom v potaz vjemy z fyzické pláně. Tak silné bylo již tenkrát vědomí, že tu jde o něco, co má vztah k nadsmyslovým světům, a že nej důležitější je získat vztah k nadsmyslovým světům. Na základě smyslového světa nelze k těmto událostem získat správný vztah. To, co se událo, se stává jasným díky iniciaci. Někdo by mohl říci: Na začátku našeho letopočtu žil člověk, Ježíš Nazaretský, který ve třicátém roce svého života doznal určité změny přijetím Krista a po třech letech byl ukřižován - znamenalo by to událost v postupujících dějinách lidstva. Kdybychom to takto řekli, byl by to opak toho, co poznává iniciovaný člověk; byla by to záležitost lidstva na Zemi, i kdybychom ji sebevíc zduchovníli. O to však u iniciačního principu nejde.

V podstatě bychom mohli říci - nerozumějte mi však špatně - radikálně bychom mohli říci: To, co se událo na Golgotě, zprvu nebylo událostí, která se nějak týkala lidí na fyzické pláni. Zprvu! [...] Člověk iniciovaný do křesťanského principu by prožil toto. [...]

Rudolf Steiner dále popisuje situaci, kdy na tzv. starém Měsíci odpadly od evoluce luciferské bytosti a postavily se proti ostatním bytostem. V lemurském období vývoje Země vstoupily luciferské bytosti do evoluce lidstva. V důsledku toho hrozilo, že poslání Země nebude naplněno. Lidé by opustili směřování božsky-duchovní evoluce. Zvláštností duchovních světů je, že zde na rozdíl od Země neexistuje smrt, pouze proměna. Kdyby evoluce pokračovala beze změny dál a kdyby se ve světě

bohů nic nestalo, záměr bohů s lidmi by se nenaplnil. Bohové museli přinést oběť, museli prožít něco, co jinak prožít nemohou: smrt. Aby přemohli luciferský princip, museli na Zemi seslat Krista.

[...] Po nějaké době, když se čas naplnil, seslali bohové, které souhrnně označujeme jako božský svět Otce, na Zemi Krista, aby poznal nekonečné bolesti lidí, jež pro božskou bytost znamenají ještě něco docela jiného než pro člověka. Bohové tím vstoupili do sféry Země, aby přemohli luciferské duchy. Božská bytost musela na kříži vytrpět tu nejpotupnější smrt, jak Pavel zvláště zdůrazňuje. Jedenkrát v pozemském vývoji jsme se směli stát svědky - když jsme jakoby oknem pohlédli do duchovních světů - záležitosti bohů.

Iniciační princip nám říká, že předtím musel člověk za všech okolností vystoupit do božsky-duchovních světů, aby byl tohoto principu účasten. Iniciační princip v mystériu Golgoty má takto celé lidstvo před sebou jako událost, která je současně událostí smyslovou, odehrávající se na smyslové pláni - jen když ji lidé chtějí vidět - i událostí nadsmyslovou, skutečnou záležitostí bohů. Právě to je podstatné: že jeden z bohů prošel smrtí, jako vyrovnání Lucifera, a že lidé tomu směli přihlížet. Tuto křesťanskou moudrost poskytuje iniciační princip; je zdrojem důvěry ve skutečnost, že k lidem může proudit síla, která je dokáže přenést přes zemskou sféru, za hranice smrti: protože bohové jednou uskutečnili svou záležitost na Zemi a lidé tomu směli přihlížet. Proto je to, co proudí z mystéria Golgoty, něčím obecně lidským. A jestliže má každá bolest, každé utrpení, každá smrt - dokonce i ty, které lidé působí zvířatům - svůj účinek, má i tato smrt svůj účinek. Tato smrt byla setbou, již vyseli bohové, byla něčím, co zůstalo spojeno se Zemí a je s ní od té doby spojeno, spojeno tak, že to na základě důvěry, na základě lásky k duchovním světům nalezne každý člověk. Nalezne to! Iniciováný člověk poznává, že tomu tak je; věřící a důvěřující člověk cítí, že se mu z duchovních světů může dostat pomoci v jeho úsilí, dokáže-li vyvinout dostatek víry a důvěry. [...]

Rudolf Steiner pak popisuje situaci v egyptské a řecké epoše, aby poté přešel k naší epoše:

[...] Žijeme v pátém poatlantském údobí. V tomto pátém poatlantském údobí připojí lidé k jiným naukám velké nauky o karmě, naučí se rozumět své karmě. [...] Naučí se chápat představu: Narozením jsem vstoupil na Zemi; na Zemi se odehrává můj osud, prožívám radost a utrpení, musím porozumět tomu, že radost a utrpení, které prožívám, mě nepotkávají pro nic za nic, že je to má karma a potkává mě proto, že je to moje karma, můj velký vychovatel. Pohlížím na to, co bylo před mým narozením, co mě uvedlo do této inkarnace, protože tento osud je nutný pro můj další vývoj. Kdo mě sem poslal? Kdo mě bude do mého osudu na této Zemi uvádět tak dlouho, dokud nesplatím svou karmu? Budu za to děkovat Kristu, že lidé mohou být stále znovu povoláváni k tomu, aby vytrpěli svůj osud, dokud nesplatí svou karmu na Zemi. - Ježíš Nazaretský, z nějž promlouval Kristus, proto nemohl říci lidem: Snažte se co nejrychleji osvobodit od fyzického těla - ale musel jim říci: Budu vás tak dlouho uvádět do vašeho osudu na této Zemi, dokud nesplatíte svou karmu. Musíte svou karmu vybrat do dna. - Čím více se budeme blížit budoucnosti, budou se lidé učit [rozumět tomu], že byli před narozením s Kristem sjednoceni a že se jim od něj dostalo milosti splatit v průběhu inkarnací svou starou karmu.

Tak se lidé čtvrtého poatlantského údobí dívali na Ježíše Nazaretského jako na nositele Krista. Lidé naší doby se tak budou učit, že Kristus se bude zjevovat stále nadsmyslověji a bude stále více vládnout karmickým vláknům v záležitostech Země. Budou onu duchovní mocnost poznávat jako osud, který Řekové ještě poznat nemohli: jako osud, který lidi vede k tomu, aby v následujících inkarnacích tím nejpřiměřenějším způsobem vybrali do dna svou karmu. Lidé budou ve sledu inkarnací vzhlížet ke Kristu jako k soudci, jako k pánu karmy, budou-li prožívat svůj osud. Budou v takovém vztahu ke svému osudu, že je bude podněcovat k ustavičnému prohlubování duše,

dokud si neřeknou: Můj osud mi nedává nějaká neosobní moc, dává mi ho něco, s čím se cítím spřízněn ve své nejniternější podstatě. V karmě samotné vnímám to, co je spřízněné s mou bytostí. Svou karmu mám rád, protože mě činí lepším a lepším. - Tak se člověk učí milovat karmu a to je pak impulzem k poznání Krista. Milovat svou karmu se lidé učili teprve díky mystériu Golgoty. A toto bude stále a stále pokračovat a stále více se lidé budou učit, že pod pouhým vlivem Luciferovým by Země nikdy nemohla dosáhnout svého cíle, že bez Krista by vývoj lidstva musel stále více podléhat zkáze.

Avšak křesťanství nepohlíží na Krista jako na osobnost, jako na zakladatele nějakého abstraktního náboženského systému. V dnešní době je zakladatel náboženství podle požadavků naší doby jen strůjcem nepokoje. Křesťanská iniciace nevychází z osobnosti, nýbrž ze skutečnosti, z neosobního božského aktu, jenž se odehrál před očima lidí. Proto bylo toto tajemství Golgoty - toho, co se odehrálo na počátku našeho letopočtu a z čeho pocházela setba této jedinečné smrti, která nyní vzchází jako láska člověka k jeho osudu, k jeho karmě - zvláštním způsobem předáno lidstvu.

Viděli jsme, že smrt, kterou lidé působí zvířatům, má jistý důsledek. Smrt na Golgotě působí jako semeno v lidské duši, která tu cítí svůj vztah ke Kristu. Tak tomu bylo s mystériem Golgoty: Jeden zemřel, podobně jako můžeme vzít jedno semeno a vložit ho do země; a ono vzejde na poli a rozmnoží se to, co z tohoto jednoho semene vzešlo. Tak se uskutečnila smrt božské bytosti na kříži. Semeno bylo vyseto na Golgotě, půdou byla lidská duše; to, co vzchází, jsou vztahy lidí k nadmyslovému Kristu, který již nikdy nezmizí z evoluce Země, ale bude se lidem tím nejrozmanitějším způsobem stále zjevovat. Zatímco v době mystéria na Golgotě ho lidé viděli fyzicky, v blízké budoucnosti se pozvednou k éternému obrazu Krista: budou Krista zřít, jako ho užel Pavel. [...]